nud ilmsiks täiel määral K.-i kui omapärase luuletaja voorused, selle luuletaja südamlik lürism, sentimentaalse põhiheliga meelelaad, sisemine tõsimeel, alistus fataalsusele ning ajutine kannatuslik mäss sama fataalsuse vastu. Ja see on kõik tasakaalustatud välise vormiga. K-i värss on meloodiline ja rütmilt liikuv, olgugi, et K. on eesti luuletajaid, kes ei otsi uusi vormi-võimalusi, vaid süvendab ning kultiveerib endisi kättevõidetud saavutisi. K. on moodsaist luuletajaist esimesena andnud värsistatud romaani »Bianka ja Ruth'i«, mille peavoorus on kaunid loodusekirjeldused, lüürilised meeleolu analüüsid, kuna kompositsioon ning tegevustiku arenemine soovida jätab. Tähelepanu väärib ka värsistatud komöödia »Kangelane«, eriti oma õnnelikult leitud süžeega ning üleva meelsusega, mis esineb tõusikluse politilise avantürismi ning karjerismi paisete lahastamises ning selle ühiskonna »au«, »isamaalsuse«, oma nahahoidmise ning silmakirjalikkuse iroonilises paljastamises. Jutustava proosa alal ei ole K. jõudnud tõusta säärasele tasapinnale, millisele ta on jõudnud »Lõikuskuus« ja »Õitsevas sügises«. Nii mõlemad teosed »Kõigest tugevam« ja »Inimene ilma eluloota« on kompositsioonilt puudulikud ning tüüpidelt kehvad, kuid sisaldavad haarava sündmustiku asemel rea kauneid meeleolutsemisi ning loodusekirjeldusi. K.-i kirjandusliskriitilised köited osutavad tublit eruditsiooni Nendes peegelduvad loetud teoreetilised kirjutised kunstifilosoofiast, köidavad kunstilised veendumused, kirjaniku ühiskondlikud vaated, isiklikud sümpaatiad ja antipaatiad arvustatavate kaasaegsete kirjanikkude ning kirjanduslikkude nähtuste vastu. Kuigi K.-i kriitiline talent ei ole liiga suur, on ta vastavad teosed väärtuslik lisa meie kriitilisele kirjandusele. Sama võib öelda ka K.-i kirjutiste kohta teatri alal, mille ajaloo kirjutamisel K. meil ajab üldse esimesi vagusid. K.-i peaväärtus seisab tema lüürilises luuletajatalendis, mis on end ülevalt teostanud võrreldes K.-i katsetamistega draama ja romaani alal, mille saavutised seni ei küüni K.-i saavutisteni luule alal.

Õitsituled II (1923), lk. 98; Fr. Tuglas, Eesti uuem ilukirjandus (koguteos »Eesti maa, rahvas ja kultuur«, 1926). *H. V.*

KÄSU HANS, ta enda nimetuse järgi **H. Kes,** esimene eesti soost kirjanik; pärit Tartumaalt Puhja klk.-st, kus ta ka aa. 1700—30 köstriks oli. Et ta kirjutada oskas, tuli tal sealsamas täita ka koolmeistri kohuseid. Targa ja osava mehena oli ta kõigi poolt lugupeetud. Käsu Hansu kirjutistest tunneme ainult ta kirja 14. II. 1706 »dem Hochwohlgelehrten Hr. Magister Könik Könikson Wohlverordneten Pastori zu Kawelecht« ja kaebelaulu Tartu linna hävitamise üle Põhja sõja ajal a. 1708 (»Oh! ma vaene Tardo-Liin«). Kirja originaal leidus veel a. 1893 Liivimaa konsistooriumi arhiivis, kuna aga luuletuse algtekst on läinud kaduma. Kaebelaulust leidub ärakirju, kuigi need kõik näivad enam või vähem olevat moonutatud. Praegu teadaolevast kuuest laulu käsikirjast on kõige vanem Tartu Jaani kiriku omaaegse õpetaja Joh. Heinr. Grotjani (vt.) käsikiri, mis kirjutatud varssi peale 1714. a., ja mis alal on hoidunud Tartu Jaani kiriku raamatus (A I nr. 1 lk. XVII—XX). Luuletus sisaldab 32 8-realist stroofi, on kirjutatud 4-jalgseis trohheusis ja riimitud: iga stroofi neli esimest värssi sega- (ab) ja neli viimast — paaris (aa) riimis Kaebelaul on Tartu- ja Võrumaal rahva seas laialt tuttav olnud; isegi viis pole puudunud. Nii laul kui ka kiri on kirjutatud Tartu-Võru murdes, Forselius-Hornungi kirjaviisis, kuigi siin-seal vilksatab ka jälgi Stahli aegsest kirjaviisist. Kiri on keeleliselt parem kui laul. Viimases on keel pidanud kannatama riimi ja meetrumi sunnil, ilma et needki oleks tõusnud kiitusevääriliseks. Erilisemat luulelendu laul ei ilmuta. Mõtted õpetliku tendentsiga on surutud kuivadesse salmidesse. See kõik ei suuda aga takistada tundmast lauliku sooja südant ja tema, poeedile omast, hingelist tundlikkust ja kaastunnet ligemiste kannatuste puhul.

Puhja »Kirchen-Visitations-Protokoll 1717«, lk. 8 (Puhja kiriku arhiivis); Inl. 1856, v. 816; SB GEG 1890, lk. 32—34 (R. Hasselblatt); EÜS.-i alb. II, lk. 193—205 (V. Reiman); Lipp, Kir. ja har. II, 1, lk. 78—80; Fr. Bienemann, Die Katastrophe der Stadt Dorpat... (1902), II osa, lk. 82—98 (kaebelaulu tekst J. H. Grotjani käsikirja järgi ühes seletustega); Kampmann, Peaj. I[III], lk. 185—88; Ridala, Eesti kirj. ajalugu koolidele [II], I, 2, lk. 136 jj. *H. Sch.*

KÖLER (Köhler, Koeler, Keller), **Johann,** maalikunstnik ja Eesti ärkamisaja tegelane, sünd. 24. II 1826. a. Vastsemõisa v. Viljandi lähedal kehvas perekonnas, õppis lühemat aega Viljandi algkoolis ja 3 a. kreiskoolis ning oli siis a. ümber ametis Vastsemõisa valitseja juures. Kuna viimane oma abilise juures tähele pani andi joonistamises, saatis ta K.-i 1839. a. oma venna, maalermeister Faberi juurde õpipoisiks Võnnu linna, kus K. 6 a. pärast sai selliks. Töötades neil aa. sagedasti ümberkaudsetes härrasmajades, tutvus K. m. s. vürst Lieveni vanade meistrite maalide koguga Kremooni lossis ning Balti-Saksa kunstniku A. Pezoldi portreemaalidega kooli-